

С.Ж.Бекжанова¹

¹М.Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан мемлекеттік университеті,
(Қазақстан Шымкент қ.)

МЕКТЕПТЕ ИННОВАЦИЯЛЫҚ-БІЛІМДІК ІС-ӘРЕКЕТТІ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ- ПЕДАГОГИКАЛЫҚ СҮЙЕМЕЛДЕУ: БОЛАШАҚ ПЕДАГОГ-ПСИХОЛОГТЫ ДАЙЫНДАУ АСПЕКТІСІ

Аңдатпа

Мақалада мектепте инновациялық-білімдік іс-әрекетті психологиялық-педагогикалық сүйемелдеудегі мектеп психологының қызметін модельдейтін жоғары оқу орнында болашақ педагог-психологты дайындау мәселесі қарастырылған. Болашақ педагог-психологты мектептегі инновациялық-білімдік ортаны психологиялық-педагогикалық сүйемелдеуге кәсіби даярлығын анықтайтын құзыреттіліктер, оны қалыптастырудың үдерісінің ерекшеліктері айқындалған. Болашақ педагог-психологтың мектептегі инновациялық-білімдік іс-әрекетті психологиялық-педагогикалық сүйемелдеуге даярлаудың әдістемелік шарттары ашып көрсетілген.

Кілім сөздер: инновациялық-білімдік орта, мектеп, жоғары оқу орны, болашақ педагог-психолог, психологиялық-педагогикалық сүйемелдеу.

С.Ж. Бекжанова¹

¹Южно-Казахстанский государственный университет им. М.Ауэзова,
(Казахстан г.Шымкент,)

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЕ СОПРОВОЖДЕНИЕ ИННОВАЦИОННО- ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ШКОЛЫ: АСПЕКТ ПОДГОТОВКИ БУДУЩЕГО ПЕДАГОГА-ПСИХОЛОГА

Аннотация

В статье рассматривается проблема подготовки будущего педагога-психолога в контексте психолого-педагогического сопровождения инновационно-образовательной среды школы, моделирующей деятельность школьного психолога в данном контексте. Определены компетенции будущего педагога-психолога по психолого-педагогическому сопровождению инновационно-образовательной деятельности в школе, и особенности процесса их формирования. Выделены методические условия подготовки будущего педагога-психолога к психолого-педагогическому сопровождению инновационно-образовательной деятельности в школе.

Ключевые слова: инновационно-образовательная среда, школа, высшее учебное заведение, будущий педагог-психолог, психолого-педагогическое сопровождение.

S.Zh. Bekzhanova¹

¹M. Auyezov South Kazakhstan University,
(Kazakhstan c.Shymkent)

PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL SUPPORT OF INNOVATION-EDUCATIONAL ACTIVITY OF SCHOOL: ASPECT OF TRAINING OF FUTURE TEACHER-PSYCHOLOGIST

Abstract

The problem of training a future teacher-psychologist in the context of psychological-pedagogical support of the innovative and educational environment of the school, simulating the activities of the school psychologist in this context is considered in this article. The competences of future teacher-psychologist on psychological-pedagogical support of innovation-forming activity at school, and peculiarities of their formation process are defined. Methodological conditions of preparation of future teacher-psychologist for psychological and pedagogical support of innovation and treatment activity in school have been identified.

Key words: *Innovation and education environment, school, higher education institution, future teacher-psychologist, psychological-pedagogical support.*

Кіріспе: Қазақстан Республикасы жалпы білім беретін мектептерінің жаңартылған білім беру мазмұнына көшу мектептегі инновациялық іс-әрекетті жаңа, жоғары деңгейдегі сатыға көтереді. Инновациялар мектеп өмірінің негізгі құрамдастарының біріне айналды [1]. Бүгінгі таңда ірі және кіші инновациялар ендіру жағынан мектеп, әлеуметтік жүйелер қатарына жатқанымен, өндірістік жұмыс орындарынан кем емес деуге болады. Цифрлендіру кезеңінде білім беру мазмұнын, оқыту мен тәрбиелеу түрлері мен формаларын, әдістерін, бағалау жүйесін дәстүрлі тұғырлардан айрықша, инновациялық көрініс алуы мектеп басшылары мен педагогтар іс-әрекетін күрделендіруі анық.

Мектепте инновациялар ендіру көптеген факторлар мен жағдайларға байланысты, мектеп басшылығы мен педагогтардың мақсатты, жоспарлы да жүйелі, өзара әрекеттесуші іс-қимылдарын талап ететін үдеріс. Инновацияларды ендірудің тиімділігі оны басқарудың тиімділігіне, педагогтардың инновацияларға деген қатынастарына, педагогикалық ойлау тәсілдеріне, педагогикалық жаңалықтарды қаншалықты меңгергендігі және оларды пайдалана алуына, мұғалімдер мен оқушылардың инновациялар жағдайында өзара әрекеттесуіне қажетті деңгейдегі инновациялық-білімдік ортаның қалыптасуына байланысты.

«Инновациялық іс-әрекет, - Р.Р.Масырованың пайымдауынша, - бұл субъектінің тұлғалық қасиеттерінің бүкіл кешенін қайта өзгертуге бағытталған мета іс-әрекет, ол тек жылдам өзгерістегі әлеуметтік және кәсіптік шындыққа бейімделуді қамтамасыз етеді, бәлкім оған әсер етуге мүмкіндік береді, оған тек іс-әрекеттің мазмұны емес, оны жаңғыртудың тәсілдерінде, яғни іс-әрекет технологиясын да өзерту маңызды». Осы пікірді жалғастыра отырып, автор «қалайда мүлдем жаңа, зерттелмеген нәрсені ендіру өте маңызды емес, бәлкім жаңалықты ұсыну және пайдалану технологияларын әзірлеу маңызды», - деп жазады [3,22-б.].

Инновациялық-білімдік орта мектептің оқу-тәрбие үдерісіне, бүкіл өмірлік қызметіне педагогикалық жаңалықтар енгізу жағдайындағы мектеп жүйесінің өмірлік іс-әрекеті жүзеге асатын әлеуметтік-педагогикалық орта. Инновациялық-білімдік орта мектеп өмірінде инновациялардың мектепшілік жүйелердегі (мектеп әкімшілігі-педагогикалық ұжым, педагог-педагог, педагогтар-оқушылар, педагогтар-ата-аналар т.б.) әрекеті жүзеге асатын орта.

Зерттеу әдіснамасы. Инновациялар нәтиже беру үшін оларды жүзеге асуына қажетті, қолайлы орта болуы тиіс [4]. Педагогикалық инновациялар тек білім беруді басқарудың жергілікті органдары беретін нұсқамалар мен жылжымайды. Нормативті құжаттар, білім беруді дамытудың бағдарламаларында анықталған міндеттер аясында педагогикалық жаңалықтарды ендірумен мектеп әкімшілігі мен қатар педагог кадрлардың біліктілігін артыру курстары, білім беру басқармаларының әдіскерлері де

айналысады. Бірақ, мектепшілік инновациялық-білімдік орта қалыптаспай, инновацияларды ендіру жартылай жұмыс түрінде қалуы мүмкін.

Педагогикалық жаңалықтар нәтижеге айналуы үшін қажетті инновациялық-білімдік ортаны қалыптастыру қажет, яғни:

- мектеп ұжымы, әдістемелік бірлестіктер, жеке педагогтардың инновациялық іс-әрекетін жоспарлау, ұйымдастыру және бақылау тетіктерін қалыптастыру;

- мектеп әкімшілігі қызметкерлерінің инновацияларды әрекетке келтіру әрекеттерін үйлестіру;

- педагогикалық жаңалықтарға ұжымның және жеке мұғалімдердің оң көзқарасын қалыптастыру, ескі педагогикалық ойлау тәсілдерін арылуына жәрдем беру;

- оқушыларды жаңа білімдік ортаға жылдам бейімделуіне жағдайлар жасау;

- инновациялар енгізу ортасында білім беру субъектілерінің тиімді қарым-қатынастары мен әрекеттесуіне қажетті материалдық, моральдық және психологиялық жағдайлар құру;

- инновацияларды ендіру үдерістерін мониторингтеу және қажетті түзетулер енгізу;

- мұғалімдер және басқа да педагог мамандардың инновацияларды қолдану, шығармашылық әрекеттерін ынталандыру;

- инновациялар ендірудегі қиындықтар, тосқауылдарды алдын-ала болжау және қажетті профилактикалық жұмыстар жүргізу;

- педагогтардың инновациялардың мәні, маңызы, оларды пайдалану тәсілдері туралы білімдері, дағдылары мен икемділіктерін қалыптастыру;

- инновацияларды ендіруді қажетті ақпараттық-ресурстық қамтамасыз ету;

- педагог қызметкерлер мен мектеп басшы кадрларының инновациялық іс-әрекетін психологиялық-педагогикалық сүйемелдеу.

Жоғары оқу орындарында дайындалатын педагог-психологтар – бұл жаңа буын педагогикалық қызметкерлері. Инновациялық білім беру – жоғары оқу орны тұтас педагогикалық үдерісінің ерекше сипаты. Педагог-психологтар даярлаудың болашақ маманды мектептегі инновациялық білім беру жағдайындағы кәсіби қызметке бағдарлануы көкейкесті мәселе. Оның мазмұны жалпы орта білім беретін мектепте психолог жұмысының негізгі бағыттарына сай келеді.

Болашақ маманды инновациялық іс-әрекетке даярлау мынандай принциптерге сүйенеді (А.О.Мухаметжанова):

- педагогикалық инновацияны пайдаланудың мазмұны жағынан қазіргі ғылым, өндірістің дамудәрежесі мен гуманистік демократиялық қоғамның негізгі талаптарына сәйкес келу принципі;

- оқу материалының мазмұнын құрастыруда оқытудың мазмұндық және инновациялық іс-әрекетін еспеке алу принципі;

- ғылымилық принципі мұғалімге студенттердің оқу әрекетін ұйымдастыруға педагогикалық инновацияларды қолдануға, зерттеліп жатқан құбылыстар мен процестерді жан-жақты бақылауға еліктіруде, ғылыми сайыстарға түсуде, өздері жүргізген зерттеулерінің нәтижесіне талдау бере білуде, шығарған тұжырымдарын және өз көзқарастарын дәлелдеу үшін қосымша мәліметтерді іздеуде бағыт береді;

- жүйелілік және бірізділік принципі студенттің педагогикалық инновация туралы білімі берік болу үшін оқыту мазмұнындағы, тәсілдеріндегі жүйені бұзбау, материалға ой-пікірлерді жасанды түрде енгізбеу;

- пәнаралық байланыс принципі;

- оқытудың практикамен байланыс принципі;

- Педагогикалық инновацияны пайдалануға байланысты арнайы принциптер: ескі мен жаңаның, белгілі мен белгісіздің сабақтастығы, жаңашылдықтың теориялық дәйектілігі мен негізделуі, нәтиженің болжамдылығы мен өлшемділігі т.б. [2, 76-77-бб.].

Болашақ педагог-психологты мектептегі инновациялық-білімдік ортада табысты кәсіби қызметке дайындау мазмұны мен үдерісін құрастыру мына екі негізгі аспектіті кірістіреді:

1) мектеп психологы ретіндегі инновациялық-педагогикалық іс-әрекет (өзінің жұмысына инновациялар ендіруге даярлық);

2) мектептегі инновациялық-білімдік іс-әрекетті психологиялық-педагогикалық сүйемелдеу.

Мектеп психологы ретіндегі инновациялық-педагогикалық іс-әрекет қазіргі заманғы жалпы білім беретін мектеп психологтарының жұмысына енгізіліп отырған инновациялар (жаңа нормативтік құжаттар анықтаған психологтың міндеттері мен жұмысының мазмұны, жұмыс формалары мен әдістерін жедел меңгеріп алу, жаңа талаптар мен жұмыс жағдайларына бейімделу, өз жұмысына ұйымдастырушылық, әдістемелік т.б. жаңалықтарды енгізу т.б. Мысал үшін, мектеп психологы диагностикалаудың жаңашыл әдістемелерін, түзету-дамытушы жұмыстың инновациялық формалары мен әдістерін немесе кеңестік-ағарту жұмыстарының жаңа тәсілдерін ендіруі мүмкін). Студент – болашақ педагог-психолог жоғары оқу орындарындағы базалық және элективті пәндер, оқу және өндірістік іс-тәжірибе барысында мектеп психологы жұмысына инновациялар кіріту бағытында теориялық және қолданбалы сипаттағы білімдерді, тәжірибелік дағдылар мен икемділіктерді меңгеріп, өз жеке кәсіби іс-әрекетіне инновациялық сипат беруге қабілетті болады.

Студент инновациялық-білімдік құзыреттіліктер мен қатар инновациялық-білімдік ортада табысты қызметке қажетті кәсіби-тұлғалық сапаларды да меңгереді. Мысалы, икемділік, жаңалықтарды оң қабылдау, танымдық қызығушылықтың жоғары деңгейі т.б. Атап айтқанда, «Педагогика», «Жалпы психология», «Педагогикалық психология» сияқты базалық пәндер, «Психологиялық диагностика», «Креативты психология» оқу пәндері шеңберінде студент-болашақ психолог өз кәсіби қызметінің инновациялық сипатын терең ұғынып, оған жаңалықтар ендіруге қажетті білімдер мен тәжірибелік икемділіктерді меңгереді. Бұл пәндер арқылы студенттің психология және педагогика саласындағы жаңалықтарды ізденуге, табуға, қайта өңдеуге және тәжірибеге енгізуге деген ұмтылыстарын қалыптастыруға қол жеткізу керек.

Студенттердің өзіндік жұмыстары үшін берілетін тапсырамалар, оқу-ізденушілік және ғылыми-ізденушілік тапсырмалардың мектеп педагог-психологының жұмысына инновациялар енгізу мәселелерін қамтуы да жақсы нәтижелер береді. Демек, бірінші кезекте біз болашақ педагог-психологты инноватор, яғни өз жыұмысына инновациялар енуіне және өзі ендіруге даяр маман болуына қол жеткізуді қажет. Өз жұмысына инновациялар ендіруге әдеттелген, құзыретті мектеп психологы мектептің басқа қызметкерлеріне инновациялық іс-әрекетте психологиялық-педагогикалық қолдау көрсете алады.

Зерттеу нәтижелері. *Мектептегі инновациялық-білімдік іс-әрекетті психологиялық-педагогикалық сүйемелдеу* - бұл мектеп әкімшілігі қызметкерлері, пән мұғалімдері мен сынып жетекшілері, басқа да педагогтар, оқушылар, ата-аналарға инновациялар ендіру мен байланысты психологиялық-педагогикалық мәселелерді шешуге көмек көрсетуі. Мысалы, мектептің жаңартылған білім беру мазмұнына көшуі, жан басына қаржыландыру жүйесінің енгізілуі, жаңашыл пәндік педагогикалық технологияларын қолданысқа енуі, мектептің үш тілдік білімдік ортасындағы жұмыс т.б. инновациялар әкімшілік қызметкерлері мен білім беру субъектілері үшін бір қатар психологиялық қиындықтар тудырады. Мектепте қалыптасқан жаңашыл білімдік орта қызметкерлер мен білім алушылардың психологиялық хал-күйіне әр түрлі әсерін тигізеді. Педагог-психолог осы мәселелерді профессионал дәрежеде шешуге даяр болуы керек.

Мектеп психологы қызметінің негізгі үш бағыты - диагностикалық жұмыс, коррекциялық-дамытушы жұмыс, кеңес беру – ағартушылық жұмыс мектептегі

инновациялық-білімдік іс-әрекетті психологиялық-педагогикалық сүйемелдуді болжайды [5].

Студенттер – болашақ педагог-психологтар осы үш бағыттағы жұмыс арқылы мектептегі инновациялық-білімдік іс-әрекетке психологиялық – педагогикалық қолдау көрсетуге құзыретті болып қалыптасулары керек.

Атап айтқанда, *студент-болашақ педагог-психологтың бойында мектептегі инновациялық-білімдік іс-әрекетті психологиялық-педагогикалық сүйемелдеуге қажетті мынандай арнаулы кәсіби құзыреттіліктерді қалыптастыру керек, деп еспетейміз:*

- педагогикалық инноватиканың жалпы заңдылықтарын, мектептегі инновациялардың мақсаты, мазмұны, негізгі бағыттарын, инновациялық-білімдік ортаның ерекшеліктерін білу;

- мектептегі инновациялық-білімдік ортаның, оның құрамдастары болған қызметкерлердің іс-әрекетінің психологиялық сипаттамаларын білу және түсіну;

- инновациялық-білімдік ортадағы білім беру үдерісі және оны басқару субъектілері мен білім беру үдерісі объектілерінің іс-әрекетінің сипаты, оларға ендіріліп отырған педагогикалық инновациялардың психологиялық әсері, педагогикалық үдеріс қатысушыларының психологиялық көңіл-күйі, инновациялар енгізу мен байланысты психологиялық проблемаларын талдай білу;

- мектептегі инновациялық-білімдік ортадағы психологиялық жағдай туралы негізді тұжырымдар мен қорытындылар жасау, психологиялық-педагогикалық диагностика материалдарын жинақтауға, оған сәйкес кәсіби іс-қимылдар жасау тәсілдерін таңдау және жобалауға қабілеттілік;

- мектепте инновациялар ендірудің аралық және қорытынды нәтижелеріне негізді психологиялық баға беруге, инновациялық-білімдік ортаның психологиялық мінездемелерін анықтау және бағалауға қабілеттілік.

Болашақ педагог-психологтың мектептегі инновациялық-білімдік іс-әрекетті психологиялық-педагогикалық сүйемелдеуге даярлығын қалыптастырудың әдістемелік шарттары ретінде төмендегілерді ажыратып көрсетеміз:

- психологиялық жән педагогикалық пәндер мазмұнының студенттер-болашақ педагог-психологтарды мектептегі инновациялық іс-әрекеттің мәні, мазмұны және ерекшеліктері туралы білімдерін қалыптастыруға бағытталғандығы;

- мектептегі инновациялық іс-әрекетті психологиялық диагностикалау әдістері және әдістемелерін пайдаланып психологиялық тұрғыда талдау және талқылау икемділіктерін қалыптастыру үшін арнаулы оқу-танымдық іс-әрекет түрлері мен әдістерін пайдалану (оқу кейстерін талдау, педагогикалық жобалау, мектептің оқу-тәрбие үдерісі қатысушыларының психологиялық хал-күйін анықтау үшін психодиагностикалық әдістемелерді талдау және қолдану жаттығулары, инновацияның мұғалімдер мен оқушылар психологиясына әсерін зерттеу мақсатындағы кішігірім психологиялық-педагогикалық тәжірибелік-эксперимент жұмыстары т.б.);

- мектептің инновациялық-білімдік ортасында білім беру субъектілерімен коррекциялық-дамыту жұмыстарын жүргізу. Мысалы, мұғалімдер немесе оқушыларда инновациялық-білімдік ортада табысты әрекет жасауға қажетті жеке-дара психологиялық сапаларды қалыптастыру. Инновациялық-білімдік ортада білім беру субъектілері өздерін қолайлы психологиялық сезінуі (психологиялық комфорт жағдайында болулары) үшін психотехнологияларды пайдалану. Кейбір, педагогикалық іс-әрекет стереотиптерінен, дәстүрлі-консерватив ойлау тәсілдері мен көзқарастардан арылуы қиын мұғалімдерге психологиялық көмек көрсету бойынша арнаулы тапсырмаларды орындау. Студенттер оқу немесе өндірісітк іс-тәжірибе барысында психодиагностикалық зерттеулер жүргізіп, оның нәтижелері бойынша мұғалімдер және оқушылармен психокоррекциялық жұмыстар жүргізуді (мектеп психологы бақылауы және көмегімен) жоспарлау және жүзеге асыруы мүмкін;

- мектеп психологының мұғалімдер, сынып жетекшілерімен кеңестік-ағарту жұмыстарын зерделеу және оны жүзеге асыру бойынша арнайы тапсырмаларды орындау. Студенттер-болашақ психологтар мектеп мұғалімдеріне оқыту мен тәрбиелеудің психологиялық барабар (оқушылардың жас және жеке-дара ерекшеліктеріне сәйкес) жоспарларын құруында кеңес беруді жаттығуы. Инновациялық өзгерістер жағдайындағы оқу-тәрбие үдерісінде (пән сабақтарында) оқушылармен өзара қарым-қатынас мәселесі бойынша кеңестер беру бойынша оқу тапсырмаларын орындау. Мұғалімдер педагогикалық жаңалықтарды ендіру жағдайында әрекет жасау бойынша психологиялық білімдер мен дағдыларды меңгеруіне қажетті семинар-тренингтер, жеке-дара кеңестерді жоспарлау және ұйымдастыру;

- мектептегі инновациялар балалар мен ата-аналар өзара әрекеттесуінде көптеген мәселелер туындататындығын ескере, студенттерді ата-аналарға кеңес беруге даярлау. Студенттер оқушылардың мектептегі мәселелерін зерделеп, ата-аналар үшін ақпараттар дайындау, ата-аналарға осы мәселелерді шешу бойынша кеңестер беру, оларға қолдау көрсету бойынша тапсырмаларды орындайды. Әрине, университеттегі аудиториялық сабақтарда (семинар, лабораториялық және практикалық сабақтарда) студенттер осы мәселелерді мектеп психологы қызметін модельдейтін жағдайларда шешуді жаттығады. Мектептегі іс-тәжірибеге алдын-ала дайындық көреді.

- студенттер инновациялық білім жағайында оқушыларды қолдау икемділіктерін меңгеруі тиіс. Мектеп жаңартылған білім беру жүйесіне дәстүрлі әдістемелер мен оқыған оқушылардың белгілі бөлігінің жаңалықтарға (мысалы, критериларды бағалау жүйесіне) бейімделуі қажет. Студенттер (кафедра оқытушысы немесе мектеп психологының көмегімен) оқушылар үшін психологиялық тренингтер жобалауы және ұйымдастыруы қажет.

Қорытынды. Жалпы, студент – болашақ педагог-психолог мектептегі инновациялық іс-әрекетті психологиялық-педагогикалық сүйемелдеуге, сондай-ақ өз жұмысы мазмұнына және формаларына енуші өзгерістерге дайын болуы, оған қажетті құзыреттіліктерді меңгеруі тиіс. Болашақ педагог-психолог үнемі өзгерістер жағдайында инновациялық дамушы педагогикалық жүйе болған мектепте өзінің ұжымының, мұғалімдер командасының, жеке мұғалімдер, ата-аналар, оқушылардың инновациялық-білімдік ортадағы әрекеттеріне және өзара әрекеттесуіне психологиялық-педагогикалық қолдау көрсетеді. Мұндай қолдау студентті мектеп психологының инновациялық бағдар алған дәстүрлі жұмыс бағыттарына сай теориялық және тәжірибелік дайындығын көздейді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. *Qazaqstan Respyblikasynda bilim men gylymdy damytydyń 2016-2019 jyldarǵa arnalǵan memlekettik baǵdarlamasy.*- Astana, 2016.
2. *Mýhametjanova A.O. Bolashaq bastayysh synyp muǵalimderiniń aýyl mektepterinde pedagogikalıq innovatsuanı pıdalanýǵa daıarlaý // Ped.ǵyl.kand...diss.*- Qaraǵandy, 2010.
3. *Masyrova R.R. Tendentsu razvitua innovatsıu v srednem obrazovanu Kazahstana// Avtoref. diss...dokt.ped.naýk.*- Týrkestan, 2008.-50 s.
4. *Darıbaeva S.K. Bolashaq mamandardyń innovatsualyq is-áreketin uıymdastyryń// Molodoı ýchenı, 2015.-№2.- S.21-23.*
5. *Bitianova M. Organizatsıua psıhologıcheskoı raboty v shkole.-M.: Sovershenstvo, 1998.*